

Dorota Prysak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Zakład Inkluzji Społecznej i Edukacyjnej

Projekt „Owca” – refleksje pedagoga O współpracy w działaniu*

The Project “Sheep”. Reflections of the pedagogue—about cooperation in action

Abstract: The Project “Sheep” resulted from the special educator and ethnologist cooperation, as addressing the need for using an experience and place by representatives of different scientific areas, the purpose of which was to combine professional competence in innovative teaching. The main goal was to raise funds to buy a sheep, then entrust it to the experienced shepherd from Koniaków who wanders along the Carpathians and reconstruct the old way of grazing. At the same time, the participation in this project has been used as an excellent opportunity to talk about building the local identity and cultural heritage values of the region and disabled people. This project also concerned people who are often barely visible in the human herd—people with disabilities.

Key words: special pedagogue, disabled person, action research

Słowa kluczowe: pedagog specjalny, osoba niepełnosprawna, badania w działaniu

Region Beskidu Śląskiego jest obszarem, w którym kultywuje się lokalne tradycje. Powstaje tu coraz więcej różnorodnych inicjatyw dotyczących wyko-

* Artykuł powstał w ramach badań statutowych „Człowiek niepełnosprawny w społeczności lokalnej – uwarunkowania jakości życia oraz perspektywy rozwoju”, prowadzonych pod kierownictwem prof. dr. hab. Zenona Gajdzicy, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach – Zakład Pedagogiki Specjalnej, lata 2015–2016.

rzystania dóbr kulturowych. Podejmowane są próby odtwarzania codzienności dawnych lat, sprzed zmian spowodowanych modernizacją, dostępem do kultury miejskiej, globalizacją. Jednym z założeń Unii Europejskiej jest budowanie tożsamości regionalnej. Dlatego w wielu przedsięwzięciach lokalnych samorządy wykorzystują wartości i dobra danego regionu. Instytucjami odgrywającymi istotną rolę w ukazywaniu bogactwa związanego z danym miejscem są placówki edukacyjne. W wielu z nich wykorzystywana jest wiedza o lokalnym środowisku społeczno-kulturowym, tradycjach.

Wśród uczniów pełnosprawnych znajdują się również uczniowie z niepełnosprawnością. Niepełnosprawność to pewna stała lub czasowa niedyspozycja ciała, zmysłów. Poza farmakologią oraz urządzeniami wykorzystywanymi w medycynie i fizjoterapii wraca się do metod opartych na kontakcie z drugą osobą, środowiskiem. Obcowanie z naturą w przypadku osób niepełnosprawnych bardzo często jest najlepszym stymulatorem do próby podjęcia działania i działania.

Pomysł na Projekt „Owca” zrodził się na przełomie 2012 i 2013 roku i był zgodny z postulatem wykorzystania naturalnych produktów w pracy z osobami niepełnosprawnymi. Najczęściej stosowaną metodą w pracy z wymienioną grupą osób jest stymulacja polisensoryczna, a więc oddziaływanie wielozmysłowe, dlatego świetnie wpisuje się w to obcowanie ze środowiskiem przyrodniczym i wykorzystanie jego potencjału. Ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy w Cieszynie stworzył projekt „Ekozofia”¹, który okazał się sukcesem, jego twórcom przyznano nagrody i wyróżnienia w konkursach opartych na kryterium innowacyjności działań. Po rozeznaniu i zacerpnięciu wiedzy o możliwościach Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie powstała chęć wykorzystania wiedzy z zakresu ekologii kulturowej. Stała się ona również inspiracją do zaplanowania wspólnych działań pracowników Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ na rzecz osób z niepełnosprawnością.

Obejmując stanowisko wykładowcy akademickiego, miałam już doświadczenie w pracy z osobami niepełnosprawnymi, głównie niepełnosprawnymi intelektualnie. Ucząc przyszłych adeptów tej sztuki, jakimi są nauczyciele, pedagodzy, pedagodzy specjaliści, nie wyobrażałam sobie, aby mówić o osobach niepełnosprawnych bez spotkania z nimi – ich „doświadczenia”. Podczas wprowadzenia teoretycznego w postaci wykładu studenci zdobywają wiedzę nie tylko w zakresie rodzajów niepełnosprawności, ale również funkcjonowania osób z poszczególnymi niepełnosprawnościami. Właściwe ugruntowanie wiedzy teoretycznej jest niezwykle istotne, ponieważ dzięki temu student może swobodnie wykorzystywać ją podczas zajęć praktycznych, czyli ćwiczeń, warsztatów lub konwersatoriów. Praca z osobami niepełnosprawnymi to nieustanne wezwanie do kreatywności, poszukiwania, by nie zatracić się w codzienności powtarzania często tych sa-

¹ *Ekozofia niepełnosprawnych*. Red. S. WRONA, R. GUZOWSKI. Cieszyn 2012.

mych czynności. Jednocześnie to zachęta do podejmowania nowych wyzwań. Stwarzanie przestrzeni pracy jak najbardziej naturalnej, z wykorzystaniem strefy najbliższego otoczenia².

Swoje poszukiwania rozpoczęłam od rozpoznania, jakie zagadnienia mieszczą się w polu zainteresowań naukowych pozostałych wykładowców akademickich. Ważne było dla mnie zarówno przekazanie posiadanej wiedzy o osobach niepełnosprawnych, jak i możliwość własnego rozwoju jako nauczyciela akademickiego. Jednym z celów było więc budowanie świadomości u osób pełnosprawnych o osobach niepełnosprawnych, uwrażliwianie ich na to, że osoby z niepełnosprawnościami znajdują się wśród nas, mówiąc inaczej – osvajanie pełnosprawnych z niepełnosprawnością.

Od razu zwróciło moją uwagę panujące wśród etnologów przekonanie, że z pedagogami trudno jest się komunikować i współpracować. Oczywiście, nie chcę tu generalizować, jednak takie odniosłam wówczas wrażenie. Mając w pamięci *Listy do młodego nauczyciela* Marii Grzegorzewskiej³, pomyślałam, że choć od publikacji książki minęło kilkadziesiąt lat, to trudności, jakie napotykamy współcześnie, są bardzo podobne do ówczesnych problemów. Wykorzystałam fakt, że obecny okres na naszym wydziale to czas zmiany związanej ze przeobrażaniem się całego uniwersytetu. Formułując wytyczne dla nauczycieli akademickich, stworzono przestrzeń między innymi na innowacyjne działania związane zarówno z dydaktyką, jak i badaniami naukowymi. Natomiast w etnologii i antropologii kulturowej zainspirowało mnie to, że przedmiotem badań i analiz jest w tych naukach człowiek, podobnie jak w pedagogice specjalnej. To właśnie etnologii, mającej silne związki z badaniami europejskich kultur ludowych (tradycyjnych) i kultur pozaeuropejskich (plemiennych, archaicznych), zawdzięczamy wiedzę, w jaki sposób nadal postrzegana jest niepełnosprawność osoby – jako kara za grzechy, przekleństwo, działanie demonów. W antropologii kulturowej zaś, oprócz „klasycznych” obszarów badawczych, refleksją obejmuje się także szerokie spektrum zjawisk kultury współczesnej. Dla mnie jako pedagoga specjalnego jest to niezwykle ważne, ponieważ pokazuje przemiany, jakie się nieustannie dokonują, w których uczestniczy człowiek, również człowiek niepełnosprawny.

Kolejnym wyznacznikiem specyfiki etnologii i antropologii kulturowej, cennym z punktu widzenia pedagogiki specjalnej, jest sposób definiowania tych nauk nie przez konkretny, w ten czy inny sposób wydzielony obszar badawczy, na przykład geograficznie, grupowo, ale przez szczególny sposób spojrzenia na daną rzeczywistość kulturową. Przede wszystkim polega on na egzotyzacji tego, co bliższe, znane i oswojone. Można powiedzieć, że na „konstruktywnym zdziwieniu” tym, co uchodzi w danej kulturze za zwykłe, naturalne i oczywiste. Właśnie tak

² L.S. WYGOTSKI: *Zabawa i jej rola w rozwoju psychicznym dziecka*. W: *Dziecko w zabawie i w świecie języka*. Red. A. BRZEZIŃSKA et al. Poznań 1995.

³ M. GRZEGORZEWSKA: *Listy do młodego nauczyciela*. Warszawa 1961.

wielka różnorodność i duża rozpiętość tematyczna badań podejmowanych przez antropologów stanowi o bogactwie i sile tej dyscypliny⁴.

W codziennej praktyce akademickiej stykam się, podobnie jak inni wykładowcy, ze studentami niepełnosprawnymi. Moja wiedza pomaga mi zrozumieć ich funkcjonowanie. Natomiast nauczyciele akademicy nie posiadający takiej wiedzy często doświadczają niezrozumiałych dla siebie zachowań ze strony wspomnianej grupy studentów. Obserwacja zmian zachodzących w społeczeństwie oraz badania dotyczące osób niepełnosprawnych pokazują, że wspomniana grupa jest coraz liczniejsza. Zmiany te, chociażby w zakresie wprowadzanych rozwiązań architektonicznych, są dobrym wizerunkiem tych przeobrażeń.

Obecne działania, niezależnie od resortu ministerstwa, szczególnie w obszarze oświaty zmierzają w kierunku inkluzji, a więc włączania osób niepełnosprawnych do społeczeństwa. Ma to przebiegać tak, aby nie czuły się one napiętnowane i by ich niepełnosprawność stała się niewidoczna w postrzeganiu. Dlatego poszukuje się takich działań, rozwiązań, które w naturalny sposób przyciągają, przybliżają osoby niepełnosprawne do pełnosprawnych. Ważna jest również integracja osób pełno- i niepełnosprawnych. Jest to możliwe najczęściej w ich środowisku lokalnym, w miejscu, gdzie żyją i mieszkają. Dobrym przykładem jest praktyka kształcenia integracyjnego, o której pisał niejednokrotnie między innymi Zenon Gajdzica⁵ czy Grzegorz Szumski⁶.

Możliwość wymiany doświadczeń pomiędzy nauczycielami akademickimi daje nową jakość w kontaktach studentów z osobami niepełnosprawnymi. Badania w terenie, zbieranie danych przez etnologów czy antropologów to nic innego, jak to, o czym pisała Helena Radlińska, rozważając kwestię pracy w terenie⁷. Zanim badacz przeprowadzi diagnozę środowiskową, ważne jest by wcześniej zapoznał się z miejscem, poprzybywał w nim, „poczuł” je, poobserwował. Dopiero wówczas rozpoznanie może być adekwatne. To, co łączy pracę pedagoga i etnologa, to działanie, wyjście w teren, umożliwiające zebranie materiału do badań, identyfikowanie, obserwowanie i diagnozowanie zjawisk. Ważna jest analiza, weryfikacja i wyciąganie wniosków na przyszłość w celu zaproponowania kolejnych działań zwiększających efektywność, by nie popełniać tych samych błędów.

⁴ J. BARAŃSKI: *Świat rzeczy. Zarys antropologiczny*. Kraków 2007; M. DURYDIWKA: *Między tradycją a nowoczesnością. Wybrane aspekty przemian kulturowych pod wpływem turystyki na przykładzie regionów recepcyjnych*. „Turystyka Kulturowa” 2014, nr 10; K. WAŁOSZCZYK: *Planeta nie tylko ludzi*. Warszawa 1997.

⁵ Z. GAJDZICA: *Kogo najchętniej zatrudnię – czyli o oczekiwaniach dyrektorów szkół specjalnych i integracyjnych wobec absolwentów pedagogiki i pedagogiki specjalnej*. „Studia Pedagogiczne” 2014; IDEM: *Sukces i zmiana służąca jego intensyfikacji w opiniach nauczycieli klas integracyjnych – głos w dyskusji nad przeobrażeniami edukacji integracyjnej*. „Ruch Pedagogiczny” 2014, nr 3; IDEM: *Sytuacje trudne w opinii nauczycieli klas integracyjnych*. Kraków–Katowice 2011.

⁶ G. SZUMSKI: *Integracyjne kształcenie niepełnosprawnych. Sens i granice zmiany edukacyjnej*. Warszawa 2013.

⁷ Za: E. WYSOCKA: *Diagnostyka pedagogiczna*. Kraków 2013.

Na takiej podstawie powstał pomysł zorganizowania badań w działaniu⁸, w których wezmą udział pedagodzy specjaliści i etnologowie – przedsięwzięcie zatytułowano Projekt „Owca”. Zaplanowano, że badania będą prowadzone równolegle na dwóch płaszczyznach, tzn. wśród wykładowców akademickich oraz studentów.

Pierwsza edycja Projektu „Owca” odbyła się w semestrze letnim roku akademickiego 2012/2013 w ramach zajęć „Marketing w kulturze” na kierunku etnologia, prowadzonych przez dr Annę Drożdż z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej, oraz „Diagnoza i współpraca z rodziną i środowiskiem społecznym” na kierunku pedagogika – specjalności terapia pedagogiczna i asystent osoby niepełnosprawnej, prowadzonych przez dr Dorotę Prysak z Zakładu Pedagogiki Specjalnej. Z pozycji wykładowców akademickich, odpowiednio do wyznaczonego zakresu zajęć, chcieliśmy wspólnie zorganizować działanie, które zarówno nam, nauczycielom, jak i naszym studentom pozwoli zdobyć nowe umiejętności i kompetencje społeczne. To, co było wspólne dla dwóch przedmiotów, to przeprowadzenie diagnozy i zaproponowanie konkretnych działań. Zajęcia, po wprowadzeniu teoretycznym, miały charakter praktyczny. Ponadto wspólnym obszarem dla wszystkich, którzy brali udział w projekcie, było miejsce, a więc Śląsk Cieszyński.

W tym czasie dowiedziałyśmy się o projekcie „Redyk Karpacki – Transhumance 2013”, przygotowywanym przez jednego z koniakowskich baców – Piotra Kohuta. Miał on wyruszyć wraz ze stadem owiec w kilkumiesięczną wędrówkę łukiem Karpat, odtwarzając w ten sposób dawny sposób wypasu. Powstał wówczas pomysł włączenia się w to przedsięwzięcie, co stało się doskonałym punktem wyjścia do tego, by powiedzieć coś ważnego i ciekawego na temat szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

Głównym celem projektu było odtworzenie tzw. pasterstwa transhumancyjnego oraz redyku karpackiego, czyli tradycyjnej wędrówki z owcami odbywającej się na terenie Karpat. Pasterstwo transhumancyjne polegało na sezonowym przepędzaniu zwierząt hodowlanych, zwłaszcza owiec, z nizinnych pastwisk na hale znajdujące się wysoko w górach. Wszystkie te zajęcia spowodowały wykształcenie się bardzo specyficznej kultury, która charakteryzowała społeczności pasterskie na tym terenie. Celem organizatorów redyku jest odtworzenie i ożywienie owych tych tradycji i zwyczajów. Redyk jest również organizowany dla uczczenia wędrówek, jakie odbywali pasterze wołoscy. To właśnie one doprowadziły do powstania wysokogórskiej kultury pasterskiej i do zasiedlenia Karpat⁹.

Owca stała się metaforą. Po pierwsze, poprzez owcę zwrócono uwagę na unikatowość regionu i symbol kultury pasterskiej całego pasa Karpat. W tym celu zaplanowano zbiórkę pieniędzy na zakup owcy (losy owcy były śledzone przez

⁸ H. ČERVINKOVÁ: *Przywracając pamięć miastu. Z antropologiczno-pedagogicznych badań w działaniu*. W: *Edukacyjne badania w działaniu*. Red. H. ČERVINKOVÁ, B.D. GOŁĘBNIAK. Warszawa 2013.

⁹ Owca Projekt: <http://owca-us.blogspot.be/> [data dostępu: 30.06.2016].

studentów oraz nauczycieli akademickich w trakcie wycieczek, rozmów z bacą stada). Po drugie, owca była metaforą osoby niepełnosprawnej, która codziennie doświadcza swoich dysfunkcji wynikających z niepełnosprawności.

W ramach Projektu „Owca” zostały zaplanowane dalsze działania dotyczące promocji i upowszechniania lokalnej kultury. Wykorzystano więc potencjał związany z tym, że w regionie istnieje placówka akademicka, tj. wspomniany Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UŚ, który kształci ekspertów w tej dziedzinie.

Projekt „Owca” nie był skierowany tylko do studentów etnologii, a zakres jego tematyki nie ograniczał się wyłącznie do regionalnego dziedzictwa kulturowego. Ważną jego częścią było także zwrócenie uwagi na wykluczenie społeczne. W szerszym kontekście odwołano się do metafory ludzkiego stada, w którym każdy jest inny, wyjątkowy i pełni swą określoną funkcję. W każdej społeczności możemy wskazać jednostki wykluczone, niedostosowane, pod jakimś względem słabsze, zagubione, często postrzegane jako „czarne owce”. Wykorzystując tę symbolikę, wskazano istnienie osób w ten sposób naznaczonych, stygmatyzowanych – czyli między innymi osób z niepełnosprawnością. Trudności komunikacyjne, wygląd często różniący się od wyglądu innych osób, zachowania odbiegające od oczekiwań społecznych powodują, że wymieniona grupa osób jest często wykluczana.

Wspólne pojęcie występujące w analizach z zakresu pedagogiki oraz etnologii to „inny”¹⁰. „Inny” to zarówno osoba odmiennej kultury, wyznająca odmienną religię, prezentująca odmienny system wartości, kultywująca odmiennie tradycje, jak i osoba niepełnosprawna, która często nadal postrzegana jest przez pryzmat emocji, na przykład lęku. Odwołując się do kategorii „inności”, rozważania rozpoczęto od refleksji oraz poszukiwań teoretycznych dotyczących doświadczeń związanych ze spotkaniem z różnymi kategoriami inności. Poszukiwania stanowiły inspirację poszerzającą tradycyjne ujęcie zagadnień związanych z niepełnosprawnością.

Projekt stał się pretekstem do otwarcia się na „inność” w środowisku najbliższym, w którym codziennie funkcjonujemy. Przede wszystkim zmotywował zaangażowanych w projekt do przełamywania barier i lęku przed kontaktem z osobami niepełnosprawnymi, często postrzeganymi jako „inni”. Stał się zachętą do burzenia funkcjonujących w świadomości społecznej stereotypów dotyczących osób niepełnosprawnych.

Wydawać by się mogło, że realizacja, a tym bardziej kontynuacja takiej wspólnej inicjatywy dwóch różnych kierunków uniwersyteckich nie jest możliwa. Wspólny projekt zwrócił jednak uwagę na bardzo ważny temat, nieobcy uczestnikom przedsięwzięcia, a mianowicie na marginalizację osób niepełnosprawnych, konieczność przeciwdziałania jej i możliwe tego sposoby. Niestety, z sytuacjami

¹⁰ Iwona Chrzanowska jest inicjatorką cyklu konferencji dotyczący „miejsca Innego” w odniesieniu do osób niepełnosprawnych. Zob. *Inny wobec wyzwań współczesnego. Miejsce Innego we współczesnych naukach*. I. CHRZANOWSKA, B. JACHIMCZAK, D. PODGÓRSKA-JACHNIK. Łódź 2011.

może nie jawnej, ale jednak dyskryminacji¹¹ nadal się spotykamy, niezależnie od wykształcenia czy obszaru działalności zawodowej.

Przemiany społeczne i edukacyjne w kierunku integracji i inkluzji niejako wymuszają skupienie wokół zagadnień związanych z niepełnosprawnością jako „innością”. Dlatego wydaje się, że każdy, kto na co dzień styka się z osobami niepełnosprawnymi, powinien budować społeczną świadomość istotnych problemów i uwarunkowań życia i rozwoju „innych” przez niepełnosprawność. Pierwszorzędnym celem wszelkich nowych działań podejmowanych w tym zakresie jest uwrażliwianie pełnosprawnych na niepełnosprawność, osvajanie z niepełnosprawnością, kształtowanie pozytywnej postawy wobec „inności”, zapoznanie z rodzajami niepełnosprawności.

Istotnym elementem Projektu „Owca” było również zwrócenie uwagi na kwestię możliwej drogi zawodowej absolwentów pedagogiki specjalnej. Bez wątplenia po ukończeniu kierunku terapia pedagogiczna i asystent osoby niepełnosprawnej można służyć pomocą w zrozumieniu potrzeb osób niepełnosprawnych. Posiada bowiem kompetencje dotyczące bezpośredniego wsparcia potencjału osoby niepełnosprawnej jako „innego” oraz normalizowania jej środowiska. Wiedza asystenta osoby niepełnosprawnej jest wiedzą interdyscyplinarną z zakresu nie tylko pedagogiki czy pedagogiki specjalnej, ale również psychologii, socjologii, prawa, medycyny i fizjoterapii. Można powiedzieć, że jest on swoistym łącznikiem pomiędzy światem pełnosprawności a osobą niepełnosprawną.

Jak już wspomniano Projekt „Owca” był realizowany w ramach zajęć „Marketing kultury” na kierunku etnologia oraz „Diagnoza i współpraca z rodziną i środowiskiem społecznym” na kierunku pedagogika. Studenci obu kierunków podczas wspólnych spotkań zdobywali umiejętności w zakresie różnych form i sposobów pozyskiwania środków na konkretne, wyznaczone przez siebie cele. Ćwiczyli umiejętność planowania działań związanych z promocją produktu. Zaproponowana forma z pewnością w dużej mierze poszerzyła i wzbogaciła kompetencje społeczne wszystkich zaangażowanych w projekt. Jednocześnie pozwoliła im na wzbogacenie istotnej wiedzy na temat funkcjonowania osób niepełnosprawnych w środowisku lokalnym. Zanim rozpoczęto realizację projektu, studentom zostały przybliżone treści z zakresu obu wspomnianych dziedzin. Dzięki spotkaniom słuchaczy kierunku pedagogika studenci etnologii mogli poznać specyfikę funkcjonowania osób niepełnosprawnych, modelowe zachowania wobec takich osób, stosowne metody pracy zależne od rodzaju dysfunkcji.

Przedstawiając Projekt „Owca”, należy choć skrótowo opisać wszystkie podjęte w jego ramach działania:

¹¹ M. BĘŁZA: *Ableism a zjawisko infrahumanizacji „obcych”*. „Teraźniejszość, Człowiek, Edukacja” 2016, nr 2.

1. W okresie przedświątecznym zorganizowano kiermasz, którego motywem przewodnim było rękodzieło o tematyce „owca”, a pozyskane fundusze zostały przeznaczone na zakup owcy.

2. Studenci od początku projektu na bieżąco starali się umieszczać informacje o przebiegu wszystkich działań, prowadząc blog: <http://owca-us.blogspot.com>.

3. Zaprojektowano logo przedsięwzięcia.

4. Zostały przeprowadzone badania pilotażowe mające na celu zapoznanie się ze środowiskiem lokalnym oraz zdobycie wiedzy o osobach niepełnosprawnych.

5. Na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ odbyło się spotkanie z Piotrem Kohutem – twórcą projektu „Redyk Karpacki – Transhumance 2013”.

6. Podczas Dnia Godności Osoby Niepełnosprawnej Intelktualnie zostały przeprowadzone warsztaty tematyczne wpisujące się w całe wydarzenie – koncepcja przedsięwzięcia została zaplanowana w duchu etno. Warsztaty prowadzili studenci, którzy przekazywali wiedzę dotyczącą na przykład tradycyjnego sposobu wyrabiania masła. W trakcie warsztatów wybrano temat przewodni – główny tytuł całego Dnia Godności. Do udziału w warsztatach z okazji Dnia Godności zostali zaproszeni uczniowie gimnazjum i liceum, z myślą o tym, by dotrzeć do każdej grupy wiekowej i zaszcześcić wśród młodzieży zaciekawienie „innością”.

7. W klubie studenckim „Panopticum” odbyło się party, z którego dochód został przeznaczony na zakup owcy.

8. Powstało przedstawienie kukielkowe (*Nie*)zwykła owieczka, według scenariusza studentki Aleksandry Walczyk, poruszające problematykę osób niepełnosprawnych.

9. W trzech przedszkolach, szkole podstawowej oraz na oddziale pediatrycznym i chirurgii dziecięcej w Cieszynie zorganizowano konkurs plastyczny, którego rezultatem miało być wybranie imienia dla patronującej projektowi „innej” owieczki. W przedszkolu wśród dzieci były w grupie takie, które przejawiały dysfunkcje narządu wzroku, słuchu, występowały u nich zachowania nieadekwatne do wieku. Podobnie było w szkole podstawowej, gdzie wśród uczniów pełnosprawnych byli uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych między innymi niepełnosprawnymi intelektualnie, z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Natomiast w szpitalu przebywały dzieci przewlekłe chore.

Podczas współpracy, szczególnie ze względu na różnorodność osób biorących udział w projekcie, zdarzały się trudności w wykonywaniu niektórych wyznaczonych zadań. Jednak to nie zniechęcało, wszyscy dążyli do tego, by doprowadzić projekt do końca. Istotne było spojrzenie na „projektową” owcę jako „inną”, już nie czarną, tylko kolorową, ciekawą świata, odważną, obalająca stereotypy i przełamującą bariery. Tak powstała owca „multikulturowa”.

Jednym z najważniejszych wniosków dla nas jako akademików po zakończeniu Projektu „Owca” było przekonanie o potrzebie kontynuacji projektu. Jeden z głównych wniosków dotyczył poprawienia się komunikacji między studentami

pedagogiki i etnologii, biorącymi udział w projekcie, w kolejnych działaniach. Jest to bardzo ważne, ponieważ uczy uważności na drugiego człowieka. Z perspektywy czasu można stwierdzić, że z pewnością należy zaplanować zdecydowanie mniejszą liczbę poszczególnych zadań.

Podsumowując Projekt „Owca”, studenci obu kierunków wspólnie z wykładowcami dokonali analizy SWOT¹², której rezultat przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Analiza SWOT Projektu „Owca”

PROJEKT „OWCA”	
<p>Mocne strony:</p> <ul style="list-style-type: none"> - oryginalność - gotowy pomysł - wpisane w nasze zadania dydaktyczne; etnologzy i pedagodzy - poparcie przełożonych - darmowa reklama – niewykorzystana - wymiana doświadczeń - zdobycie nowego doświadczenia - dobra komunikacja - dobra zabawa - wszechstronność - wychodzenie i wchodzenie w środowisko - elastyczność i umiejętność dostosowania się do zaistniałej sytuacji 	<p>Słabe strony:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak zainteresowania ze strony studentów - nierównomierne rozłożenie sił - brak komunikacji między wykładowcami a studentami oraz wśród studentów - niewypełnianie powierzonych zadań - zróżnicowany poziom studentów (doświadczenie, wiedza, kultura osobista) - brak dostrzeżenia szansy w podjętych działaniach - brak dostrzeżenia potencjału projektu, myślenie stereotypowe, wąskie horyzonty myślowe - brak zaangażowania - brak przekonania o sensowności projektu
<p>Szanse:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaprezentowanie specjalności i kierunku w środowisku lokalnym i ogólnokrajowym - specyfika kultury lokalnej - innowacja pedagogiczno-etnologiczna - nowatorski sposób przekazywania wiedzy o niepełnosprawności - działanie etnologa i antropologa w nowym środowisku (nowe wyzwania) - odkrywanie nowych ścieżek zawodowych - wejście do różnych instytucji poprzez dawcę, a nie tylko odbiorcę - kolejne projekty 	<p>Zagrożenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak zrozumienia - stereotypowe myślenie - mała wiedza - mała zainteresowanie ze strony pracowników Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji UŚ

Źródło: Opracowali studenci kierunków etnologia oraz pedagogika – specjalności terapia pedagogiczna i asystent osoby niepełnosprawnej w semestrze letnim roku akademickiego 2012/2013 w ramach przedmiotu „Marketing w kulturze”, prowadzonym przez dr Annę Drożdż z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej, oraz „Diagnoza i współpraca z rodziną i środowiskiem społecznym”, prowadzonym przez dr Dorotę Prysak z Zakładu Pedagogiki Specjalnej.

¹² Analiza SWOT jest jedną z podstawowych metod analizy strategicznej przedsiębiorstwa. Nazwa metody jest akronimem angielskich słów *strengths* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse potencjalne lub zaistniałe w otoczeniu), *threats* (zagrożenia prawdopodobne lub istniejące w otoczeniu). *Encyklopedia zarządzania*. https://mfiles.pl/pl/index.php/Analiza_SWOT [data dostępu: 29.12.2016].

W roku akademickim 2014/2015, w drugim semestrze, przedsięwzięcie było kontynuowane, jako Projekt „Owca 2”. Tym razem realizowano go podczas zajęć „Sztuka ludowa w przemyśle kreatywnych” na specjalności dziedzictwo kulturowe w sektorze kreatywnym w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej UŚ oraz podczas zajęć „Trening kreatywności” i „Socjotechniki pracy grupowej” na specjalności terapia pedagogiczna i asystent osoby niepełnosprawnej w Instytucie Nauk o Edukacji UŚ.

Podobnie jak w poprzedniej edycji w ramach Projektu „Owca 2” zostały zaplanowane wspólne działania, których finał odbył się w siedzibie fundacji „Być Razem” w Cieszynie, przy współpracy z Laurą Majborodą-Andrukiewicz. Podczas wspólnych spotkań została ustalona kolejność poszczególnych zadań dla studentów z każdego kierunku. Całość dokumentowano, zamieszczając wpisy i fotografie na Facebooku¹³. Ważnym wydarzeniem były przeprowadzone warsztaty dla uczniów dwóch klas pierwszych Szkoły Podstawowej nr 2 w Cieszynie. Obie były klasami integracyjnymi z uczniami niepełnosprawnymi. Zajęcia składały się z trzech części. Pierwsza część została przygotowana przez studentów etnologii. Skupiono się w niej na przekazaniu dzieciom informacji na temat wypasu owiec na Śląsku Cieszyńskim, produktów pozyskiwanych z hodowli owiec oraz pracach z nią związanych (np. strzyżenie). W trakcie drugiej części zajęć uczniowie mogli zobaczyć przyrządy służące do obróbki wełny i poznać techniki ich użytkowania. Następnie wysłuchali bajki *Baranek Tomuś*, autorstwa studentów pedagogiki. Niektórzy z uczestników tego spotkania mieli okazję stać się bohaterami bajki, wcielając się w rolę owieczek.

Klamrą spinającą całe wydarzenie była część praktyczna, tzn. warsztaty. Uczniowie mieli możliwość wykonać owieczki z filcu, wełny chesankowej i innych materiałów. Wspaniała wyobraźnia pozwoliła im na stworzenie prac, które przerosły wszelkie oczekiwania nauczycieli i studentów. Na zakończenie wszystkim uczestnikom zostały wręczone dyplomy potwierdzające udział w zajęciach oraz warsztatach.

Konkluzja

Obecnie duży nacisk kładzie się na współpracę interdyscyplinarną, a w szczególności na jej innowacyjność. Ważne jest, by wybrany temat czy planowany projekt był odkrywczy, dotyczył zjawisk dotychczas niedostatecznie rozpoznanych. Niestety trudno jest, a właściwie trudniej jest zaproponować przedsięwzięcie, które spełniałoby to kryterium. Jako przedstawiciele różnych dziedzin naukowych

¹³ Owca Projekt 2: https://web.facebook.com/owcaprojekt2/?_rdr [data dostępu: 30.06.2016].

prześcigamy się w wymyślaniu innowacyjnych działań, które stanowią niestety bardzo często nadrzędne kryterium wobec pozyskania środków finansowych z różnych źródeł. Dla mnie, jako pedagoga specjalnego, spotkanie z etnologiem, możliwość wzajemnej wymiany wiedzy, którą na co dzień wykładamy, było ważnym doświadczeniem. Można by powiedzieć, że dwa odrębne światy, aczkolwiek w wielu aspektach przenikające się, mogły się spotkać w jednej przestrzeni badawczej o charakterze interdyscyplinarnym.

Wiedza akademicka to wiedza przede wszystkim wiedza uniwersalna. Taka, która niezależnie od kierunku czy specjalności powinna stanowić trwałą podstawę umiejętności poruszania się w różnych obszarach w przyszłej pracy zawodowej. Powinna także polegać na łączeniu zdobywanych doświadczeń z dobrymi praktykami. Dzięki temu nauka oparta jest nie tylko na wiedzy teoretycznej, ale również na wzajemności oddziaływań w codziennej praktyce. Poprzez uczenie się od siebie nawzajem następuje konfrontacja wiedzy praktycznej z teoretycznymi założeniami poznanyymi na zajęciach.

Znaczącym elementem zdobywania wiedzy w przedstawionym projekcie były umiejętności praktyczne: nauka podczas wizyt w różnych placówkach edukacyjnych i specjalistycznych, praktyka zawodowa. Podsumowując przebieg i rezultaty Projektu „Owca”, warto podkreślić wartość współpracy poprzez: budowanie interdyscyplinarnego zespołu, w skład którego wchodzi pedagogzy i etnolodzy; przyzwyczajanie, osvajanie środowiska lokalnego do innowacyjnego podejścia w pracy naukowo-dydaktycznej (co oznacza, że wykładowca akademicki nie zawsze jest skupiony tylko na tworzeniu teoretycznych założeń definicji, ale sam, uczestnicząc, doświadczając, wyciąga wnioski i dopiero na tej podstawie tworzone są definicje; dodatkowym walorem jest udział studentów i ich wkład w daną dziedzinę naukową); cykliczność wspólnych działań, inicjatyw; budowanie dialogu – w ramach prowadzenia zajęć dydaktyczno-naukowych; podnoszenie jakości kształcenia; wspólne publikacje.

Bibliografia

- BARAŃSKI J.: *Świat rzeczy. Zarys antropologiczny*. Kraków 2007.
- BELZA M.: *Ableizm a zjawisko infrahumanizacji „obcych”*. „Teraźniejszość, Człowiek, Edukacja” 2016, nr 2, s. 77–87.
- ČERVINKOVÁ H.: *Przywracając pamięć miastu. Z antropologiczno-pedagogicznych badań w działaniu*. W: *Edukacyjne badania w działaniu*. Red. H. ČERVINKOVÁ, B.D. GOŁĘBNIAK. Warszawa 2013, s. 205–227.
- CHRZANOWSKA I., JACHIMCZAK B., PODGÓRSKA-JACHNIK D.: *Inny wobec wyzwań współczesnego. Miejsce Innego we współczesnych naukach*. Łódź 2011.

- DURYDIWKA M.: *Między tradycją a nowoczesnością. Wybrane aspekty przemian kulturowych pod wpływem turystyki na przykładzie regionów recepcyjnych*. „Turystyka Kulturowa” 2014, nr 10, s. 34–51.
- Encyklopedia zarządzania*. https://mfiles.pl/pl/index.php/Analiza_SWOT [data dostępu: 29.12.2016]. *Ekozofia niepełnosprawnych*. Red. S. WRONA, R. GUZOWSKI. Cieszyn 2012.
- GAJDZICA Z.: *Kogo najchętniej zatrudnię – czyli o oczekiwaniach dyrektorów szkół specjalnych i integracyjnych wobec absolwentów pedagogiki i pedagogiki specjalnej*. „Studia Pedagogiczne” 2014, s. 235–249.
- GAJDZICA Z.: *Sukces i zmiana służąca jego intensyfikacji w opiniach nauczycieli klas integracyjnych – głos w dyskusji nad przeobrażeniami edukacji integracyjnej*. „Ruch Pedagogiczny” 2014, nr 3.
- GAJDZICA Z.: *Sytuacje trudne w opinii nauczycieli klas integracyjnych*. Kraków–Katowice 2011.
- GRZEGORZEWSKA M.: *Listy do młodego nauczyciela*. Warszawa 1961.
- Owca Projekt: <http://owca-us.blogspot.be> [data dostępu: 5.06.2016].
- Owca Projekt 2: https://web.facebook.com/owcaprojekt2/?_rdr [data dostępu: 20.06.2016].
- SZUMSKI G.: *Integracyjne kształcenie niepełnosprawnych. Sens i granice zmiany edukacyjnej*. Warszawa 2013.
- WAŁOSZCZYK K.: *Planeta nie tylko ludzi*. Warszawa 1997.
- WYGOTSKI L.S.: *Zabawa i jej rola w rozwoju psychicznym dziecka*. W: *Dziecko w zabawie i w świecie języka*. Red. A. BRZEZIŃSKA. Poznań 1995.
- WYSOCKA E.: *Diagnostyka pedagogiczna*. Kraków 2013.